

This article presents the results of empiric research of the peculiarities of self-regulation of students of agricultural higher schools. The levels of formation of functional links of self-regulation of the students have been identified. It has been determined that functionally weak links of self-regulation such as modeling of significant conditions, programming of actions, and independence need special attention and compensation. The profiles of development of regulatory processes of students and weak links in them have been determined as well as dominant levels of general self-regulation of each profile, the qualitative characteristic of obtained data have been presented, compensation opportunities as to the profiles of development of regulation processes have been outlined. Individual peculiarities of behaviour and of activity of the subject are determined in the level of self-regulation formation. Thus, self-regulation is to be considered in the context of actualization of self-consciousness of a personality, his/her motivation and values spheres, cognitive and affective spheres.

Self-regulation, programming, planning, design, flexibility, independence, estimation of results.

УДК 378.147.146

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ПРОВЕДЕНІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

О.Г. Пономаренко, ст. викладач

Розглядаються питання необхідності профорієнтаційної роботи у середніх навчальних закладах освіти та професійної підготовки майбутніх фахівців. Система підготовки кваліфікованих спеціалістів є головним завданням професійно-практичної освіти.

Профорієнтаційна робота, професія, педагогічні умови, структура, середній заклад освіти, учень, особистість.

Постановка проблеми. Профорієнтаційна робота з учнівською молоддю є пріоритетним напрямком роботи сучасної школи. Правильний вибір професії – важливий крок у житті кожної людини. На цьому етапі особлива роль відводиться саме педагогу. Від того як він зуміє зорієнтувати своїх вихованців у різноманітному світі професій, і залежить їхнє подальше професійне визначення. Базові завдання педагогічного колективу ґрунтуються на тому, щоб показати всі грані і сторони тієї чи іншої професії, її затребуваність на ринку праці, допомогти дитині пізнати самого себе, свої можливості. Закінчуючи школу учень повинен чітко усвідомлювати, що він може, на що здатний, і знає, куди піти вчитися.

Профорієнтаційна робота в школі приносить користь тільки тоді, коли дотримуються наступні принципи: систематичність і наступність, так як вона не повинна обмежуватися роботою тільки зі старшокласниками, а починатися набагато раніше, а саме з дитячого садка; диференційований та індивідуальний підхід до учнів з урахуванням їх віку, рівня успішності, сформованості інтересів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів; оптимальне поєднання масових, групових та індивідуальних форм профорієнтаційної роботи з учнями та їх батьками; взаємозв'язок школи, сім'ї, професійних навчальних закладів, центрів профорієнтації молоді, служб зайнятості, громадських молодіжних організацій; зв'язок профорієнтації з життям – потреба суспільства в певних кадрах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених вивченню проблеми організації профорієнтаційної роботи з молоддю, надає можливість стверджувати, що вона вивчається фахівцями різних галузей знань та у її різних аспектах розкривається через професійні цінності (І.Н.Васильєв, Н.В.Гейжан, М.І.Іванюк); мотиви (Т.М.Щеглова, А.П.Сейтешев); професійний інтерес (С.П.Крягжде, В.В.Рімкявіченє, П.А.Шавір); процесуальну сторону професійної спрямованості (Н.Ю.Ткачева), привабливість професії (А.А.Реан, М.Х.Титма), професійні плани (Є.О.Климов, Ф.З.Кабіров, А.В.Сухарєв). Стосовно професійної спрямованості вивчались питання: професійної орієнтації школярів (О.Є.Голомшток, Є.О.Климов, М.К.Котилєнков, С.С.Мартінова, С.В.Осадчий, Є.М.Павлютенков, Д.О.Тхоржевський, Б.О.Федоришин, С.М.Чистякова), формування спрямованості учнів ПТУ на робочі професії (Н.Ф.Гейжан, М.І.Іванюк, Н.Г.Ничкало, В.В.Рімкявіченє, Т.В.Скрипченко), професійно-педагогічної (М.В.Вікторова, Н.В.Володіна, О.Р.Ганопольський, Н.Ю.Зубанова, Н.В.Кузьміна, Г.В.Маковець, Л.О.Михайлова, Е.М.Нікірєєв, І.Г.Стотика, О.П.Томащук, Ю.Д.Шелухін, Т.М.Щеглова) та професійно-психологічної (С.В.Яремчук) спрямованості студентів вищих закладів освіти, молодих фахівців (О.Г.Мороз, А.П.Сейтешев), на сільськогосподарські професії (М.І.Бардіж, Г.Г.Бас, Г.П.Манхєєва, Н.Ю.Матяш, М.П.Мінкурова, В.С.Салієнко). Педагогічні аспекти проблеми профспрямованості розглядаються рядом авторів у зв'язку з дослідженням питань політехнічної освіти, трудового навчання, виховання та профорієнтації на базі сільськогосподарського виробництва (П.Р.Атутов, В.М.Мадзігон, П.М.Олійник, Д.О.Сметанін) [8].

Постановка завдання. Мета статті полягає в розкритті основних компонентів здійснення та організації профорієнтаційної роботи в школі.

Виклад основного матеріалу. Система освіти в Україні, в ідеалі, мала б включати систему профорієнтаційної роботи, яка повинна носити комплексний і багатоступінчастий характер, супроводжувати людину в ході професійного становлення та навчання. Тому, дуже важливо проводити профорієнтаційну роботу в період навчання молодої людини в школі, здійснюючи цілеспрямований супровід, і логічно завершувати

профорієнтаційною допомогою на етапі закінчення в процесі працевлаштування або подальшого навчання у вузі.

Така система організації включає: допомогу у виборі профілю навчання, майбутньої професії, забезпечення методичними матеріалами; роботу комісій з профорієнтації; допомогу у виборі спеціалізації в рамках свого навчального закладу; роботу Центрів кар'єри, Служб зайнятості з профорієнтації учнів, студентів і випускників; допомогу у працевлаштуванні, виборі напрямку знань, варіантів подальшого навчання у коледжі, вузі; роботу з компаніями-роботодавцями та вузами.

Завдяки цілісності системи можна проводити профорієнтаційний моніторинг та супровід людини, починаючи з моменту вибору професії і закінчуючи етапом працевлаштування. На початковому етапі при впровадженні такої системи важливо проводити ряд інформаційних та рекламних заходів, що підвищують інтерес до неї в середовищі школярів і студентів, що знижує страх невизначеності і що підвищує довіру до даної послуги. При цьому, можуть існувати різні підходи до проведення самої профорієнтації, що в комплексі дадуть максимальних ефект:

Наприклад, метою активізуєного підходу є – сформуєвати у людини установку на необхідність професійного самовизначення, спонукати до активного пошуку, вибору і самостійного вирішення наявних проблем. Ефективними будуть тести, ігри, обговорення і та ін.

Щодо діагностико-консультаційного підходу, то він включає в себе проведення психологічного тестування та консультацію за отриманими результатами. Може проводитися як індивідуально, так і в групі. Метою є виявити професійну спрямованість людини на основі об'єктивних тестових даних, і в процесі консультації вирішити основний профорієнтаційний запит людини з використанням отриманої інформації. В руслі даного підходу можна діагностувати вираженість тих чи інших компетенцій, професійно важливих у рамках одержуваної професії.

В основу розвиваюєного підходу покладено проведення тренінгів, що вирішують різні профорієнтаційні питання, а також розвиток різних навичок і якостей особистості, які можуть бути корисні в майбутньому професійному житті. Він дуже важливий для реалізації та закріплення отриманих результатів, а також розвитку необхідних компетенцій у процесі навчання.

Метою інформаційного підходу є висвітлення як загальних тенденцій на ринку праці, так і ситуації з одержуваними студентами професіями – де і ким вони можуть працювати на сучасному ринку праці, а також полягає в проведенні лекцій з планування кар'єри, презентацій компаній, інформування про тенденції на ринку праці, ярмарки вакансій тощо [7].

Проведення того чи іншого тематичного блоку залежить в основному від обставин і потреб конкретного навчального закладу. Наприклад, робота з учнями може починатися не з проведення тестування, а з інформаційних лекцій, щоб сформуєвати інтерес і розуміння необхідності самої профорієнтації, кар'єрного консультаування тощо.

Вибір того чи іншого засобу для проведення профорієнтації залежить від фахівця, рівня його кваліфікації, досвіду. При виборі важливо спиратися на такі показники, як надійність, валідність, достовірність і здатність вирішувати поставлену задачу – тобто відповідність запитам сучасності і людей.

Основним завданням системи профорієнтації в школі є визначення професійної спрямованості школяра.

Методика здійснення профорієнтаційної роботи повинна комплексно діагностувати інтереси, здібності та особистісні якості людини, співвідносячи їх з вибором професії і профілю навчання. Саме обговорення результатів певної методики з психологом дозволяє звернути увагу клієнта профорієнтаційної консультації на найбільш значущі для нього внутрішні фактори вибору професії.

При виборі професії дуже важлива відповідність між психологічними особливостями людини і відповідними характеристиками професії. Методика дозволяє поєднати аналіз інтересів, здібностей і особистісних якостей учнів в рамках діагностики їх професійних намірів.

Пройшовши комплекс тестування і поговоривши за його результатами з психологом-профконсультантом, школяр може краще зрозуміти сутність свого Я та визначити, до яких професій та спеціальностей у нього є схильність, тобто інтерес, підкріплений відповідними особистісними якостями і розвитком відповідних здібностей. Тому тестовий матеріал сфокусований на інтересах і здібностях, важливих для набуття освіти у відповідній професійній області [5].

Комплекс тестування включає в себе різні типи завдань: це і вирішення завдань, і вибір найбільш привабливих альтернатив, оцінка об'єктів за заданими параметрами, вибір варіантів поведінки в тих чи інших ситуаціях. За його результатами випробовувані отримують список професій, максимально відповідних їх індивідуальним особливостям.

Отже, для того, щоб вибрати професію, школяреві необхідно не тільки розбиратися в світі існуючих професій, але перш за все пізнати себе, свої індивідуальні психічні властивості.

Організація ефективної професійної орієнтації молоді являє собою одну з найважливіших державних проблем. Профорієнтація не лише сприяє знайомству випускника освітньої установи зі світом професій та вибором його професійного шляху, трудової соціалізації, а й впливає на формування трудових ресурсів країни, систему зайнятості і в кінцевому підсумку на соціально-економічний розвиток суспільства в цілому. Саме тому в економічно розвинених країнах профорієнтаційній роботі з молоддю приділяється особлива увага [4].

Профорієнтація включає в себе наукову і практичну складові, носить системний характер і постійно здійснюється, відображаючи мінливі потреби економіки і суспільства в професійних кадрах.

За рахунок соціально-економічних змін в світі і модернізація ринку праці призводять до швидкого старіння професій з одночасним неухильним зростанням вимог до кваліфікації працівника. Виходячи з

цього головне завдання профорієнтаційної роботи в школі полягає не лише у створенні умов і наданні допомоги в усвідомленому виборі професії, а й у навчанні школярів вмінню оцінювати себе адекватно вимогам сучасного ринку праці і вибудовувати свою професійну траєкторію, розуміння необхідності безперервної освіти з ціллю свого професійно-кваліфікаційного зростання і успішної адаптації у світі праці [3].

Саме тому, останнім часом, у педагогіці поступово стали розроблятися активні методи профорієнтаційної роботи. Основна відмінність цих методів від традиційних полягає в тому, що завдяки їм старшокласник з об'єкта поступово перетворюється на суб'єкт свого професійного самовизначення. Говорячи про основні характеристики активних методів у профорієнтації, можна виділити наступне: активні методи в профорієнтації припускають зміщення акценту з профінформації і профдіагностики на аналіз та вирішення профорієнтаційних проблем, так як саме постановка перед підлітком проблеми може стимулювати його власну активність щодо її вирішення; активізація професійного самовизначення передбачає включення ціннісно-смыслового компонента самовизначення в профорієнтаційну роботу. Завдяки активним методам можна розвивати нові і раніше сформовані вже існуючі особистісні якості підлітків; активні методи включають в себе активізуючу діагностику, метою якої є не стільки отримання інформації про підлітка, скільки стимулювання його роздумів про перспективи особистісного і професійного самовизначення; активні методи передбачають використання інтерактивних форм роботи, таких як тренінг, дискусія, рольова і ділова гра та інші. А, як відомо, саме такі форми роботи є найефективнішими, особливо в шкільному віці. У шкільному середовищі досить успішно можна використовувати такі форми профорієнтаційної роботи: анкетування, тестування, у тому числі комп'ютерна діагностика схильностей та інтересів майбутніх абітурієнтів; активізують профорієнтаційні опитувальники; консультації школярів та їх батьків; профорієнтаційні ігри, у тому числі адаптовані і спеціалізовані «квести»; зустрічі-консультації викладачів і студентів з учнями, батьками та вчителями; індивідуальний супровід абітурієнтів [5].

Заходи, орієнтовані на професійну орієнтацію: предметні олімпіади, тематичні фестивалі; КВН, інтелектуальні ігри; ігрові консультаційні методики та ін активізуючі профорієнтаційні опитувальники; консультації школярів та їх батьків; Дні і Тижні відкритих дверей, екскурсії в освітні установи, підприємства; організація тематичних конкурсів (наприклад , «Кращий за професією») як на рівні школи, коледжу, так і на рівні району; організація діяльності профільних гуртків і клубів, лабораторій творчої діяльності; класи допрофесійної підготовки – профільні класи з залученням викладачів установ середньої професійної освіти, додаткових навчальних програм; підготовчі курси на базі коледжу; «Трудові проби» (практичне введення старшокласників у професію); сприяння тимчасовому працевлаштуванню в канікулярний час; проекти соціального партнерства навчальних професійних закладів з підприємствами;

презентації освітніх установ у школах, на профільних виставках, ярмарках професій майстер-класи від фахівців; тренінги, семінари та інші форми практичних занять; конкурси професійної майстерності студентів із запрошенням учнів загальноосвітніх закладів; участь у святкуванні українських професійних свят; тематичні Інтернет-конкурси та вікторини; організація професійних конкурсів «Краща професія»; «відкриті уроки», виступи на «класних годинах» і батьківських зборах у школах, зустрічі спеціалістів професій зі школярами; презентації освітніх установ у школах, на профільних виставках, ярмарках професій (спільно з Центрами зайнятості); агітаційні акції по набору навчання в установи професійної освіти; робота з «виїзними бригадами» у віддалені і малонаселені райони з надання допомоги у виборі професії [2].

Дуже важливий інформаційний супровід професійної орієнтації: допомога через ЗМІ; дистанційна профорієнтаційна допомога; розповсюдження інформаційних матеріалів про затребувані в регіоні спеціальності; поширення збірників статей про професії; організація тематичних інтерв'ю фахівців навчальних закладів, публікація матеріалів про навчальні заклади, в тому числі про поточні події; публікація результатів маркетингових досліджень щодо ситуації в регіоні, галузі; організація консультаційних пунктів для старшокласників і абітурієнтів на виставках і ярмарках освітніх послуг; проведення лекцій, конференцій та круглих столів; інформаційне наповнення сайтів навчальних закладів, у тому числі матеріалами з профорієнтації; інформаційний супровід спільних проектів між навчальними закладами, підприємствами, організаціями; профдіагностика, профконсультація, профагітація [2].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перераховані вище форми і методи організації педагогічної діяльності в рамках профорієнтації, на наш погляд, є ефективними, в першу чергу тому, що вони допомагають майбутнім абітурієнтам стати суб'єктами свого професійного самовизначення. А це означає, що в такому випадку у них може з'явитися внутрішня готовність здійснювати самостійний і усвідомлений вибір, як у професійній сфері, так і у всіх інших важливих сферах свого життя.

В сучасних умовах соціальне замовлення на профорієнтаційні послуги сформувалося у нашому суспільстві внаслідок виникнення такого феномену як безробіття, що в останній час набуло масового характеру. Саме вирішення цієї проблеми визначило вихідні положення означеної підготовки. Її мета полягає у створенні сприятливих умов для забезпечення достатнього рівня загальної та спеціальної підготовки, що дасть можливість підростаючому поколінню конкурувати на ринку робочої сили.

Список літератури

1. Бех, І. Професійна спрямованість змісту навчально-трудової діяльності школярів / І.Д. Бех, М.П. Тименко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. № 5. – 1999. – С. 15 – 21.
2. Володина, Е. Новые подходы к проведению профориентационной работы / Е.Р. Володина // Электронный ресурс – Режим доступа:

http://yppk.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=156:2013-03-27-05-44-33&catid=1:articles&Itemid=5

3. Гурова, Р. Современная молодежь: социальные ценности и нравственные ориентации / Р.Г. Гурова // Педагогика. – 2000. – №10. – С. 32 – 38.

4. Зінченко, В. Теорія і практика розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах//Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації / В.П. Зінченко, М.С. Янцур // – Вип.4, 1998. – С.4-15.

5. Мельник, О. Основи вибору професії: Експериментальна програма та збірник практичних завдань. / О.В. Мельник, В.П. Романчук– К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2001. – 98 с.

6. Мельник, О. Зміст, форми та методи профконсультаційної роботи зі старшокласниками в процесі профільного навчання. / О.В. Мельник– К., 2008. – 54 с., с.26

7. Серебряков, А. Инновационные психодиагностические технологии как системный элемент организации профориентационной работы. / А. Серебряков, В. Алтухов, О. Иванова, Е. Орлова – Центр тестирования и развития Гуманитарные технологии, 2008 – Электронный ресурс – Режим доступа: <http://teletesting.ru/modules/articles/index.php?op=viewarticle&artid=8>

8. Сподін, Л. До питання професійної спрямованості особистості та проблеми її формування / Л.А. Сподін // Педагогіка і психологія: Зб. наукових праць – Харків: ХДПУ. – 2000. – Вип.10 . – Ч.3. – С. 110-115.

Рассматриваются вопросы необходимости профориентационной работы в средних учебных заведениях и профессиональной подготовки будущих специалистов. Система подготовки квалифицированных специалистов является главной задачей профессионально-практического образования.

Профориентационная работа, профессия, педагогические условия, структура, среднее заведение, ученик, личность.

The questions of career guidance necessity in secondary education and training of future specialists are highlights in this article. The system of training of qualified professionals is the main task of practical vocational education.

The purpose of article to: review achievements in the process of training the qualified specialists in the educational system of vocational guidance in Ukraine.

Well-planned and well-organized career guidance services are increasingly important to improve career guidance for young people. The process of training the qualified specialists is one of the main problems of the professional-practical education. Therefore, the above-mentioned problem in the article is considered the major among the problems, which the secondary school meets.

Vocational guidance, occupation, educational conditions, structure, secondary schools, pupil, person.